

Kavramsal Sanat Perspektifinden Ai Weiwei ve Toplumsal Hassasiyeti

Ai Weiwei and its Social Sensitivity from The Perspective of Conceptual Art

ÖZET

Kavramsal sanat ile sanatçının, sanat yapıtını gösterme biçimleri ciddi değişimlere, fikirlerin öne çıkmasına ve izleyici algısında da yeniden anlamlandırılmalarına neden olmuştur. Plastik sanatlar alanının tarihteki en devrimci sanatçısı olarak kabul edilen Marcel Duchamp, Sol Lewitt ve Joseph Kosuth gibi sanatçılar ile sanat eseri tuval yüzeyinden çıkmış endüstriyel malzemeleri son derece basit bir anlatımla izleyiciye sunmaya başlanmıştır. 1960'larda başlayan kavramsal sanat için estetik görünüm değil eserin insanlara verdiği fikir ve kavram önemlidir.

20. yüzyılın sonlarında başlayıp günümüze kadar devam ettirdiği kavramsal çalışmalarla öne çıkan Ai Weiwei'nin eserleri çoğunlukla sosyal olayları içermektedir. Ai Weiwei özellikle Çin halkının ve sonrasında da dünyada diğer insanların içlerinde bulunduğu mağduriyet içerikli ve hassas konular üzerine eserler üretmiştir. Farklı disiplinleri bir arada kullanan sanatçı, deprem, göç gibi olaylarda etkilenen insanların sorunlarına değinmiştir. Ai Weiwei eserlerinde toplumsal sorunlara yer vererek izleyicileri bu konularda düşünmeye teşvik eder.

Bu çalışmada amaç, sanatçı Ai Weiwei'nin kavramsal sanat çerçevesinde seçilmiş eserlerini analiz etmek ve sanatçının eserlerindeki sosyal hassasiyeti üzerine araştırma ve yorum yapmaktır. Çalışma, resim sanatı tarihine, kavramsal sanat literatürüne ve sanatçı Ai Weiwei'nin eser analizleri ile ortaya koyduğu kavramın incelenmesi ve sosyal olaylarda sanatçı duruşu ile ilham vermesi bakımından günümüz sanatındaki gelişmelere katkı sağlaması yönüyle önemlidir. Çalışmanın bulgular kısmı sanatçının "Snake Ceiling", "Straight", "Lego" ve "Güvenli Geçiş" çalışmaları ile sınırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kavramsal Sanat, Ai Weiwei, Toplum, Hassasiyet

ABSTRACT

Conceptual art and the way the artist displays the work of art have caused serious changes, ideas to come to the fore, and re-interpretations in the audience's perception. Artists such as Marcel Duchamp, Sol Lewitt and Joseph Kosuth, who are considered the most revolutionary artists of the field of plastic arts in history, began to present industrial materials that emerged from the canvas surface to the audience in an extremely simple way. For conceptual art, which started in the 1960s, what is important is not the aesthetic appearance but the idea and concept that the work gives to people.

The works of Ai Weiwei, who stands out with his conceptual studies that he started at the end of the 20th century and continues until today, mostly include social events. Ai Weiwei produced works on sensitive and grievous issues, especially those of the Chinese people and then other people around the world. Using different disciplines together, the artist touched upon the problems of people affected by events such as earthquakes and migration. Ai Weiwei encourages the audience to think about these issues by including social problems in his works.

The aim of this study is to analyze selected works of artist Ai Weiwei within the framework of conceptual art and to research and comment on the artist's social sensitivity in his works. The study is important in terms of contributing to the history of painting, conceptual art literature, and the developments in contemporary art in terms of examining the concept put forward by the artist Ai Weiwei through analysis of his works and inspiring him with his artistic stance in social events. The findings part of the study is limited to the artist's works "Snake Ceiling", "Straight", "Lego" and "Safe Passage".

Keywords: Conceptual Art, Ai Weiwei, Society, Sensitivity

GİRİŞ

Sanatın evrimi tarih boyunca farklı dönemlerde çeşitli estetik anlayışlarla şekillenmiştir. Sanatın geleneksel tanımı, nesnelere veya doğayı taklit ederek estetik deneyimler sunan ve aristokrasiyi, sarayları ve kiliseleri ilgilendiren sanatın sekülerleşmesi, özerkleşmesi, teşhir etme kültürünün ortaya çıkması her anlamda sanatın gidişatını etkilemiştir. 18. yüzyıl "Aydınlanma Çağı" ve diğer önemli olaylar gibi sanat ve sanatçının özgürlüğüne kavuşması ile birlikte eserin sergilendiği alan ve fikirler de önem kazanmaya başlamıştır. 19. yüzyılın ortalarında doğaya çıkan sanatçı kendisi gibi fırçasını ve renklerini de özgürleştirmeye başlamıştır. Paul Cezanne ve Claude Monet gibi sanatçılar yeni yüzyıla yepyeni bir sanat anlayışı olan ve gelecek akımların da habercisi olan İzlenimcilik ile girilmesini sağlamıştır. 20.yüzyılın başında Modern Sanat akımları

Hava Küçüköner¹

How to Cite This Article
Küçüköner, H. (2023).
"Kavramsal Sanat Perspektifinden Ai Weiwei ve Toplumsal Hassasiyeti", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 9(76): 4939-4946. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/smryj.72959>

Arrival: 11 August 2023
Published: 25 October 2023

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹Dr. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim Anasanat Dalı, Konya, Türkiye

dediğimiz Fovizm, Ekspresyonizm, Kübizm, Fütürizm, Dadaizm, Bauhaus, Konstruktivizm, Süprematizm, Sürrealizm ve Soyut Sanat gibi akımlar kavramsal sanatın da hazırlayıcıları olmuşlardır.

20. yüzyılın ikinci yarısının başlarında kendini göstermeye başlayan kavramsal sanatın ilk çıkış noktası kuşkusuz Marcel Duchamp'ın "Çeşme- Pisuvar" adlı çalışması olmuştur. Fikri öncelik olarak kabul eden kavramsal sanat, sanatı ve anlamı sorgulayan bir yaklaşımı temsil etmektedir. Bu anlam dahilinde arayışlarda bulunan sanatçılar ürettikleri eserlerde disiplinlerarası etkileşime de girmişlerdir. Sanat eseri üretimine plastik sanat öğelerinde kullanılan malzemelerin yanı sıra sözlü ve videolu gösterileri de eklemişlerdir. Süreç içerisinde kavramsal sanat eseri üreten sanatçılar dahil oldukları ya da olmadıkları toplumsal meselelere de eserlerinde yer vermişlerdir. Öyle ki Ai Weiwei gibi sanatçılar hemen hemen tüm çalışmalarında sosyal içerikli alanlara yönelmişlerdir.

"Yaşadığı toplumun bir bireyi olan sanatçısı tarafından, üretildiği toplumun köklerinden beslenerek ortaya çıkan ve toplumun tüm yapı katmanlarıyla ilişkili olan sanat kavramı, filizlendiği toplumun ve kültürün adeta bir aynası gibidir. Sanat, toplumun ve kültürün bilimsel metinlerde rastlanılamayacak kadar gerçek, salt ve aynı zamanda tarihsel bir yönü de olan bir görünümünü sunar. Sanatçı, toplumun bir bireyi, bir parçası olarak üretimlerinin tüm aşamalarında bilinçli ya da bilinçdışı olarak toplumsal bir katkı ile hareket etmektedir. Üretimlerindeki yadsınamaz toplumsal katkı açık veya gizil bir biçimde sanatçının ortaya koyduğu eserde ve sunuş yöntemlerinde görülebilmektedir. Bu yönüyle bir toplumun sanatını incelemek, kültürünü doğrudan anlayabilmenin en doğru yollarından biridir. Bu özelliği ile sanat aynı zamanda sosyolojik ve daha özelden etnolojik bir bilgi kaynağıdır" (Azılıoğlu, 2021:444).

Ai Weiwei yaşadığı yerlerde içinde bulunduğu toplumun ve diğer taraftan da Dünyanın farklı toplumlarında vuku bulan olayların analizlerini yapmış, daha çok insan üzerinde yıkıcı etkilerde bulunan olayları kavramsal sanat süzgecinden geçirerek kendi anlatım dili ve malzemesi ile sanat eserlerine dönüştürmüştür. Ai Weiwei uluslararası ve disiplinlerarası bir sanatçı olarak toplumsal olayların insanlardaki bıraktığı etkilere hassasiyet ile yaklaşmıştır. Bu hassasiyeti ile toplumun genelinin bilinçlenmesine, daha doğru bilgi, davranış ve algıya erişmesine öncülük etmiştir. Sanatçının etkin olarak işlediği konulardan biri olan göç sürecinde yaralanan ve zarar gören insanlar bu işlerden oldukça etkilenmiş ve kendilerinin dertlerinin tüm insanlık tarafından izlendiğini bu eserler ile görmüşlerdir. Aynı süreci diğer tarafta yaşayan ve mülteciye karşı sert tutumlarda bulunanlar da yine bu eserler sayesinde toplum nazarında ifşa olabilmüşlerdir. Bu hassasiyet içerikli kavramsal eserler günümüz sanatçılarının da toplumsal olaylara karşı ilgisini arttırmıştır.

Bu çalışmada ilk bölümde kavramsal sanat akımının çıkışı, gelişimi ve sanatçıları hakkında bilgi verilmiştir. Sonra sanatçı Ai Weiwei hakkında ve O'nun toplumsal olaylara karşı sanatsal yaklaşımı ile ilgili bilgi verilmiştir. Bulgular bölümünde Ai Weiwei'nin "Snake Ceiling", "Straight", "Lego" ve "Güvenli Geçiş" adlı çalışmalarına yer verilmiş, çalışmalar kavramsal sanat ve toplumsal hassasiyet bağlamında değerlendirilmiştir.

KAVRAMSAL SANAT

"Kavramsal Sanat" terimi ilk kez, "Kavram Sanatı" olarak 1960'lı yılların başında bir Fluxus yayınında Clement Greenberg tarafından kullanılmıştır. Daha sonra kullanım, Joseph Kosuth (1945) ve Art&Language Grubu tarafından farklı referanslarla kullanılmış, bugünkü şeklini alması ise 1970'li yıllara tekabül etmiştir. Kavramsal Sanat, kronolojik olarak Fluxus sonrasına ve özellikle 1967-1978 yılları arasına tekabül etmektedir. Art&Language editörlüğünü Kosuth'un yaptığı bir dergidir ve alışlagelmiş sanat nesnesinin karşısında sanatın nasıl konuşulabileceğini tartışmasının temeli yapmaktadır... 1966'da Londra'da düzenlenen "Sanatta Yıkım" sempozyumundan sonra Kavramsal Sanat, Avrupa ve ABD'de hızlı bir şekilde yayılmaya başlar. Ancak asıl başlangıç tarihi; 05-31 Ocak 1969 tarihleri arasında yapılan 'January Show' isimindeki sergi olmuştur" (Oskay, 2018:804).

Kavramsal sanat, 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkması ile birlikte geleneksel sanat anlayışının sınırlarını zorlayarak, sanatın tanımını ve işlevini radikal bir şekilde yeniden şekillendirmiştir. Bu akım, temelde düşünsel ve kavramsal bir yaklaşımı temsil etmektedir. Kavramsal sanat; estetik, vurgu, toplum için olma, yetenek barındırma, nadir olma gibi geleneksel anlamda bir sanat eserinin "barındırması gerektiği" düşünülen kriterleri umursamaz. Kavramsal sanat insanları kendilerini yenilikçi akımların bile ilk öncüsünü olarak görür.

"Kavramsal Sanat'ın önde gelen sözcüsü ve sanatçısı Amerikalı Joseph Kosuth'un amacı, Kavramsal Sanatı Avusturyalı düşünür Wittgenstein çıkışlı İngiliz Çözümsel/Dilsel felsefesine bağlamaktır. Wittgenstein'in dile yaklaşımı, ona yüklediği işlev, indirgemeciliği Kavramsal Sanat öncesi Minimalistleri de derinden etkilemişti. İlk örnekleri 1960'lı yılların hemen öncesinde ortaya çıkan Kavramsal Sanatla ilgili işler Anglosakson başlangıçtı olmakla birlikte, tüm 60'lı yıllar boyunca ve 70'li yıllar başında uluslararası boyutlara ulaşır; akım niteliğinde yaygınlaşır" (Özayten, 1992:31).

Kavramsal sanat, sanatçının dış görünüm itibari ile estetik bir eser ortaya koymaktan çok aktarmak istediği fikri ortaya çıkarmaya yöneldiği bir sanat eylemidir. Klasik sanatta estetik kaygılar ön plandayken, kavramsal sanatlarda bu kaygı arka planda kalır. Kavramsal sanatta ön plana fikir çıkar. Böylece fikir ön planda yer alır ve kavramsal yolla fikirler izleyiciye iletilmeye çalışılır.

“Kavramsal Sanatın fikir öncülerinden bir diğeri de Sol LeWitt’tir. “Sol LeWitt ‘Düşünce ya da kavram çalışmanın en önemli yönüdür’ diyordu, 1967’de Artforum için yazdığı “Kavramsal Sanat Üzerine Paragraflar” başlıklı yeni ufuklar açan makalesinde” (Fineberg, 2014:290).

Kavramsal sanatın temel ilkeleri, soyut düşünme, sembolizm ve estetik değerlerin sorgulanması gibi konuları içerir. Bu ilkeler, sanatçıların toplumsal olaylara yaklaşımlarını şekillendirir ve bu yaklaşımların derinliğini arttırır. Toplumsal kalıcılığın yaratılması, politik mesajların iletilmesi ve toplumsal değişime katkı sağlanması gibi konulara da yatkınlığı mevcuttur.

Kavramsal sanat, geleneksel ve alışlageldik her şeyin dışında yer almaktadır. Kavramsal sanat akli önceler, duyguyu temelden reddeder. Fikir bu akım için her şeydir. En belirleyici ve vazgeçilemez şey eserdeki fikrin ne olduğudur. Kavramsal yapıtlar estetik görünüm, biçimsel arayışlar, renkler, yetenek gerekliliği, görünüş, bilinir ve görünür olmak gibi kaygılardan arınmıştır. Sanatçı tamamlanmış bir eser ortaya koymaktan ziyade o eserin fikrini ortaya koymaya çalışmaktadır. Eserlerdeki bu fikirler parmakla gösterilir gibi de vurgulanmaktan uzaktır. İzleyicinin kendi idrak, algı, bilinç ve kavraması ile algılanabilmektedir. Eserlerin tanımlanmasını izleyiciler, sanatçılar ve toplumun her kademesinden bireyler yapmaktadır.

Günümüzde Dünyanın her tarafında sanatçılar kavramsal sanat bağlamında çalışmalar üretmekte, neredeyse yeni sayılabilecek eser türü ve sergileme türleri (biental, fuar vb) bu anlayışta eserlerin izleyiciye sunulduğu alanlara dönüşmektedir. Duchamp tarafından 1917 yılında ortaya koyulan Çeşme (Fountain) Dünyada tek ready-made iken, o günden yüz yıl sonraya gelindiğinde bugün Dünyanın her köşesinde sayısız ready-made çalışmalarını günlük yaşamın ve toplumsal olayların birer parçası olmuştur. Bu çağın en önemli sanatçılarından biri olan Ai Weiwei de hazır nesne (ready-made) ile toplumsal olaylara bakmış yapan ve farklı duyarlıklarda iş üretmiştir.

AI WEIWEI VE TOPLUMSAL OLAYLARA SANATSAL YAKLAŞIMI

1957 yılında Ai Qing’in oğlu olarak doğan Ai Weiwei babasının atıldığı işçi kampında çocukluğunu geçirmiş ve babasının muhalif sayılan şiirlerinde etkilenecek büyümüştür. İlerleyen yıllarda yaptığı bazı muhalif çalışmalarda temelde babasının şiirlerinden etkilendiğini söylemiştir. 1978 yılında Pekin’de Film Akademisinde eğitime başlamış ve animasyon dersleri almıştır. Bir grup arkadaşı ile açtığı Yıldızlar Grubu ile muhalif sayılabilecek işler üretmiş ancak grup dağılmıştır.

Daha fazla eğitim almak, sanatın diğer dallarında da yetişmek gibi nedenlerle 1981 yılında New York’a yerleşmiştir. “Parsons Tasarım Okulunda ve Sanat Öğrencileri Birliği’nde sanat alanları üzerine eğitim almıştır. Çin’de iken öğrenmek istediği ancak öğrenemediği sanat türleri ve konularını New York’ta öğrenme fırsatı bulmuştur. Sanatçı New York’ta yaşadığı dönemlerde hazır nesnelere kullanarak eserler üretmeye başlamış, Marcel Duchamp ve Andy Warhol gibi sanatçılardan oldukça etkilenmiştir. Amerika’da yaşadığı yıllarda birçok sanatsal aktivitelerde bulunmasına rağmen istediği kadar bir izleyici kitlesini ulaşamadığını düşünerek sanat hayatı ile ilgili umutsuzluğa kapıldığını kendi açıklamalarında beyan etmiştir” (Küçüköner, 2022:101). Ai Weiwei 1993 yılında hasta olan babasının olduğu Çin’e geri dönmüştür.

“Weiwei’nin sanatını daha iyi anlamak için Çin Kültür Devrimi’nin kültürel ve politik iklimini anlamak gerekmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası 1949 yılında Çin Halk Cumhuriyeti kurulmuştur. Çin Komünist Partisi başkanı Mao Zedong lider ilan edilmiştir... Mao, sanatın komünizme hizmet etmesi gerektiği görüşüyle belirgin bir siyasi mesaj vermeyen sanatı, komünist davaya karşıt bir hareket olarak değerlendirmektedir... Sanatın, komünist rejimin merkezindeki üçlü izleyici kitlesi; köylüler, işçiler ve askerler için yapılacağı belirtilmiştir” (Holt, 2012: 8).

Ai Weiwei ise Çin’e döndükten sonra Çin’in köklü geleneksel tarihine ve kültürüne odaklanmış, toplumsal konulara değinmeye başlamıştır. Uzun bir süre boyunca savaş, siyaset, işçi, hak, hukuk gibi olaylara karşı söz söylemeye başlamış, toplumun hassasiyetini de gözettiği işler üretmiştir. Hassas konularda yaptığı çıkışlar bazen sanatçının başına bela olmuş, Komünist rejim tarafından sorgulanmasına ve hatta cezaevine atılmasına sebep olmuştur. Ancak bu tavırlarından vaz geçmemiş, aksine ülke dışından da aldığı sosyal desteklerle çalışmalarını daha da artırmıştır.

Ai Weiwei’ye göre sanatçı toplumsal olayların dile getirilmesinde sorumluluk alan kişidir. Sanatçı etrafında olan ve toplumun etkilendiği olaylardan kendini dışarı alamaz, zira aksine sanatçının kendisi de bu olaylardan etkilenir. Sanatçı yaşadığı toplumun, kültürün, sosyolojik yapının da bir göstergesidir. “Sosyal sorumluluk; bir

bireyin veya kurumun kişisel çıkarları göz önünde bulundurmadan toplum için fayda sağlamayı düşünerek hareket etmesi demektir. Sosyal sorumluluk projelerinde bireyler, çıkar amacı taşımazlar ve ortak bir hedef etrafında toplanırlar” (Hasgül, 223:1).

Sanat toplumsal olaylar esnasında kişisel deneyimlerinden, toplumsal bilinçten, politik görüşlerden ve olaylardan büyük ölçüde etkilenmektedir. “Yaşadığı toplumun bir bireyi olan sanatçısı tarafından, üretildiği toplumun köklerinden beslenerek ortaya çıkan ve toplumun tüm yapı katmanlarıyla ilişkili olan sanat kavramı, filizlendiği toplumun ve kültürün adeta bir aynası gibidir... Sanatçı, toplumun bir bireyi, bir parçası olarak üretimlerinin tüm aşamalarında bilinçli ya da bilinçdışı olarak toplumsal bir katkı ile hareket etmektedir” (Azılıoğlu, 2021:444).

Sanatçılar, toplumsal olaylara çeşitli şekillerde yaklaşabilirler ve bu yöntemleri zaman içindeki farklılık gösterebilmektedir. Toplumsal olaylara yaklaşıma ilişkin bazı ana temalar ve sorumluluklar bulunmaktadır. Hasgül’e göre sosyal sorumluluk türleri şunlardır: “Beslenme, barınma, ekonomi, sağlık, eğitim, kültürel farklılıklar, toplumsal cinsiyet, insan hakları, engellilik durumu, hayvan hakları, ayrımcılıkla mücadele, çevre ve doğa” (Hasgül, 2023:1).

Bu sosyal sorumluluk türlerindeki hassasiyetler sanatçı tarafından da bilinir ve bu hassasiyetler sanat eseri sayesinde insanların aktarılabilir. Sanatçı toplumun menfaatine olması için bazı olay ve konularda eleştiri getirebilirler. Bazı durumlarda açık protesto ya da eleştirel yazı veya eserler ortaya koyarak toplumdaki o konuyu sanat yolu ile ifade edebilirler.

“Sanat toplumlara bir arada tutan bir iletişim aracı olarak yerini almıştır. Sanatçı ise güzel ya da çirkin düşünen ama düşündüren ürünlerle yaşadığı toplumu, çağının tüm özellikleriyle derinden duyan ve yansıtan insandır” (Deliduman, 2004:3).

Ai Weiwei’nin çalışmamızda yer verdiğimiz eserleri de tam bu noktaya bağlı olarak toplumun menfaatine olarak ortaya çıkmış, söylenmeyen sözlerin sanat eserlerinde yansımaları ile insanların dili olmuştur. Ai Weiwei bir sergi için Türkiye’de bulunduğu sırada verdiği bir röportajda günümüz sanatı için şöyle der: “Bence 21’inci asırda sanat tamamen sanatçı tarafından tanımlanıyor. Ben bir sanatçıyım ve aynı zamanda pratik, toplumsal, politik olaylarla da ilgiliyim” (Erciyes, 2017:1). Aşağıda görselleri verilerek anlatılan eserlerde sanatçının yaşadığı zamanda, içinde bulunduğu toplumda vuku bulan olaylardan etkilendiğini ve bir sanatçı sorumluluğu ile toplumun hassasiyetlerini dile getirdiği görülmektedir.

Görsel 1. Ai Weiwei, “Snake Ceiling- Yılanlı Tavan”, 2009, National Gallery in Prague, Yerleşime görüntüsü, 2017.

Ai Weiwei Görsel 1’de yer alan “Yılanlı Tavan” başlıklı çalışmasını 2008 yılında Çin’in Sichuan eyaletinde meydana gelen yıkıcı depremde hayatını kaybeden 5.000’den fazla çocuğun anısına yapmıştır. Bu çalışmayı okulda depremde hayatını kaybeden çocukların çantalarından oluşturmuştur. Çalışma ilk olarak 2008 yılında San Francisco’da 360 çantadan “Snake Bag (Yılan Çanta)” olarak düzenlenmiş, sonraki yıllarda farklı yerlerde ve farklı kompozisyonlarda tekrardan düzenlenmiştir. Ai Weiwei değişik malzemelerin yanı sıra üreteceği eserin içeriğini oluşturan konulara ait olan eşyaları da eserinde birer malzeme olarak kullanan sanatçılardandır.

Eserde açıkça görüldüğü üzere çantalardan oluşan dev bir yılan formu tüm tavanı doldurmuştur. Bu yılan görüntüsü okul çocuklarının çantalarının bir araya getirilerek oluşturulmuştur. Yılan figürü korkutucu ve

genellikle soğuk ve ölümü çağrıştırmaları bakımından değerlendirildiğinde okul çantaları ile birleştirildiğinde depremde ölen çocukları direkt olarak yansıtmaktadır. “Ai Weiwei, 15 metre uzunluğundaki bu dalgalı yılanı, 2008'deki ölümcül Sichuan depreminde bulunduğu 360 çocuk sırt çantasını kullanarak oluşturdu. Ne yazık ki sırt çantaları, yerel yolsuzluğa atfedilen kötü inşaat kanunu nedeniyle ölen çocuklara aitti. Tahmin edebileceğiniz gibi, çantaları Çin kültürünün kötü bir sembolü haline getirmek kesinlikle tüm dünyaya yüksek sesle bir bildiri gönderiyor” (Kim, 2011:1).

Ai Weiwei, depremde çöken okul binasının neden olduğu ölümlerin sorumlusunun devlet onaylı inşaat firmalarını ve denetimsizlikleri sebebi ile yetkililerin olduğunu düşünmüştür. Yaşanılan bu trajediden dolayı soruşturmalar olası için çaba göstermiştir. Fakat bu tutumları neticesiz kalması ile birlikte Ai Weiwei çeşitli nedenler öne sürülerek kendisi tutuklanmıştır.

Görsel.2. Ai Weiwei, “Straight- Dümdüz”, Royal Academy of Art, Yerleştirme görüntüsü, Londra, 2015.

Görsel 2’deki eserde Ai Weiwei yine aynı depremi konu edinmiştir. Depremde 5.000 çocuk ve 90.000 de vatandaş hayatını kaybetmişti. Görsel 1’de yer alan “Yılanlı Tavan”da kayıp çocukların çantalarını kullanmıştı. Görsel 2’deki çalışmada ise inşaatların yıkılmasına sebep olduğunu öne sürdüğü inşaat demirlerini kullanmıştır. Depremde yıkılan okulların enkazından çıkartılarak hurda şeklinde satılan demirleri toplayan Ai Weiwei hepsini işçilerle düzeltirmiş ve inşaatın önceki hallerine geri dönüştürmüştür. Kısa, orta ve uzun boyutlardaki demirler kendi içlerinde gruplandırılmış ve istiflenmiştir.

Çalışmaya üstten bakıldığında deprem oluş anındaki titreşimleri anımsatmaktadır. Yer altından gelen sarsıcı dalgalar adeta demir yığınlarının yapısına yansımıştır. Depremi oluşturduğu dalgalara gönderme yapan çalışma aynı zamanda okulların inşaatları yapan firmalara hatalarını göstermiş, yakınlarını kaybeden ailelerin ise acılarına ortak olmuştur.

Duvarlarda bulunan panolarda ise depremde kaybolan çocukların isimleri, yaşları ve okulları yazmaktadır. Çocukların isimlerinin olduğu duvarın rengi beyazdır ve bu da onların masumluğunu simgelemektedir. Oysa zemine yatırılan demirler paslı ve renkleri pastan dolayı kirli bir görünüm oluşturmakta ve masum çocukların ölümüne sebep olan suç aletleri gibi algılanmaktadır.

“Sanatçı bu eserde, demir çubuklar ve duvardaki panoda yer alan dilsel göstergeler ile izleyiciye metaforik anlamlar aktarmaya çalıştığı söylenebilir. Sanatçının bu nesnelere kullanarak vermek istediği mesaj; okul binalarının depreme dayanıklı olmaması ve insanların yaşamlarının önemsenmemesidir” (Şen, 2023:56).

Depremlerde hayatını kaybedenlerin herkes tarafından üzüntü ile karşılandığı bir durumda bir sanatçı hassasiyeti ile Ai Weiwei daha fazlasını yapmıştır. Üzüntüsünün yanı sıra hem bir duruş hem de toplumsal bir hassasiyet olan çürük bina inşa edilmesinin sonuçlarını eserlerine yansıtmıştır. Bu metal çubukları enkazlardan toplayıp bir eser ortaya koyabilmek, felaketlerin önüne geçebilmek için gerekli adımların atılmasını ve süreç içerisinde yaşanan felaketlerin unutulmamasını sağlayan önemli bir duruştur Ai Weiwei.

Görsel. 3. Ai Weiwei, "Lego, Alcatraz Hapishanesi", San Fransisco, 2016.

Görsel 3’de Ai Weiwei’nin 2016 yılında 1,2 milyon lego parçası kullanarak yapmış olduğu “Lego” adlı çalışması görülmektedir. Küçük oğlunun oynadığı legolardan ilham alan sanatçı çalışmada 176 siyasi hükümlünün portresini lego ile yapmış ve bu eserini San Fransisco da bulunan Alcatraz Hapishanesinde sergilemiştir. “Çinli sanatçı ve siyasi aktivist Ai Weiwei’nin 2014 yılında küçük oğlunun LEGO tuğlalarından ilham alarak 2014 yılında Alcatraz’da ilk kez görücüye çıkan ve 176 heykelin portresini içeren “Trace” sergisini yaratmasının bir nedeni de budur” (Schmitt, 2017:1).

“Ai ve ekibi, sergide yer alan ve çoğu hâlâ hapiste olan 30’dan fazla ülkeden 176 siyasi muhalifi tespit etmek ve araştırmak için Uluslararası Af Örgütü ile birlikte çalıştı. Her mahkumun yüzleri araştırılırken, çevrimiçi resimlerden bazılarının sanki güvenlik kameraları tarafından çekilmiş gibi oldukça pikseli olduğu görüldü ve bu da LEGO'nun kendine özgü blok tasarımına mükemmel bir şekilde uyum sağladı” (Schmitt, 2017:2).

Kendine göre ifade özgürlüğüne bir sanatsal tepkimede bulunan sanatçı bu çalışması için gerekli olan legoları temin etmek için lego firmalarından destek istemiştir. Lego firmalarından olumsuz yanıt aldığı sosyal medya üzerinden aktaran sanatçı sansüre uğradığını düşündüğünü dile getirmiştir. Sosyal medya da geniş yankı bulan bu konu üzerine sanatçıya her yerden lego gönderen kişiler oluşmuştur. Ai Weiwei gönderilen legolar ile çalışmasını gerçekleştirmiştir. Sosyal medyayı çok iyi kullanan sanatçının bu tür toplumsal tepkileri interaktif bir katılım ile eserlerinde de yansıtmaktadır.

Görsel.4. Ai Weiwei, “Güvenli Geçiş”, Berlin Konser Evi’nin (Konzerthaus), 2016.

Görsel 4’te görülen eserde sanatçı Ai Weiwei, Almanya’nın başkenti Berlin’deki Konser Evi’nin dış sütunlarını can yelekleri ile kaplamıştır. Çalışmada savaş gibi nedenlerden dolayı vatanlarını terk ederek farklı ülkelerde

yeni yaşam hayali ile yola çıkan ancak yollarda ve dalgalarda can veren sığınmacıların dramatik sonlarını gözler önüne sermiştir. Ülkelerini savaş nedeni ile terk edip botlar ve can yelekleri ile çıktıkları yolda hayatlarını denizde boğularak kaybeden mültecilere ithafen kullandığı can yelekleri toplumda bir farkındalık uyandırmak istenmiştir. Berlin'deki Konser Evi'nin sütunlarını arasına da şişme bot yerleştiren sanatçı botun üzerine “Güvenli Geçiş” notunu yazmıştır. Birçok yönden anlamlı olan bu çalışma mülteci sorunlarını en etkili ve etkili bir şekilde yansıtmıştır.

Ai Weiwei, göç temalı eserleri ile ilgili Le Figaro'ya verdiği bir röportajda düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Le Figaro: Gündeme dair olaylarda sürekli adı geçen birisiniz. Sizi ilgilendiren son gündem başlığı mülteci sorununa kendinizi adanmış ve Midilli adasına yapılmasını teklif ettiğiniz mülteci anıtı. Çocuklar, Akdeniz'deki kazazedeler düşünüldüğünde trajik ama sizin uçurtmalarınızla harikulade oluyor. Bu, bilerek yaptığınız bir çift anlamlılık mı?”

Ai Weiwei: İnsanlığı bölünmez bir bütün olarak ele almalıyız. Hayatı anlamak yerine bundan politik anlamlar çıkarmaya çalışmak çok tehlikeli. Hayat özgürlük için verilen bir savaştır. Burada özgürlük, ifade, düşünce ve yargı özgürlüğünü ve özel hayatlarımızı yaratma şeklimizi de kapsıyor. Burada asıl önemli olan şey trajik olaylara maruz kalan insanlarla empati kurabilmek. Bu sabah New York Times'da Midilli'deki mülteci çocukların bir fotoğrafını gördüm. Her gün bunlara yüzlerce ekleniyor. Düşünebiliyor musunuz; bir sene içinde küçük bir adaya sığdırılmış üç yüz elli bin kişi! Neredeyse yarım milyon! 2013'ten beri Birleşik Devletler'e kaç mülteci kabul edildi biliyor musunuz? Sadece iki bin beş yüz... Dünyada maalesef adalet yok. İnsan haysiyeti, ahlaki değerler herkes için eşit geçerlilikte değil” (Ülgen, 2017:1).

Ai Weiwei'nin bu eseri zengin ve aydın Alman halkının sürekli konser izlemeye gittiği bir yer olan Berlin Konser Evi'ne uygulaması ise oldukça manidardır. Kendi hayatlarında rahat ve konfor içinde olan ve kalacak yerlere sahip olan Almanlar bu binada bir konsere girerken bu can yeleklerinin içinden geçmektedirler. Sanatçının asıl hedeflerinden biri de aslında Alman vatandaşlarına içinden geçerek geçtikleri bu yeleklerin sahiplerini hatırlamaktır. Bu can yelekleri evlerinden ve topraklarından çıkmak zorunda kalan ve yaşamak için Almanya'ya göçmeye çalışan ancak Yunan denizlerinde ölüme terk edilen mültecileri çağrıştırarak Alman vatandaşlarının da bu konuda duyarlı olması gerektiğini hatırlatmaktadır. Çalışmanın adından da anlaşılacağı gibi aslında yaşamayı hak eden ancak hayatlarını göçlerde kaybeden mültecilere ait olan bu can yelekleri sayesinde özgür Alman ve hatta tüm Dünya insanları güvenli bir koridordan geçmekte ve hayatlarını rahatça sürdürebilmektedir.

SONUÇ

Kavramsal sanatın ortaya çıkışından itibaren sanatçılar eserlerinde fikrin önemi ve aynı zamanda ortaya çıkan çalışmanın izleyici üzerindeki etkisini benimsemişlerdir. İzleyici kavramsal bir esere baktığı zaman kendisinde uyanan fikir ve duygu durumu ile eseri yorumlamaktadır. Özellikle bu kavramsal çalışma toplumun her ferdi bir şekilde ilgilendiren bir duruma ilişkin ise etkisi son derece etkili olmaktadır.

Sanatçı Ai Weiwei hem kendi köklerinin olduğu Çin toplumuna hem de diğer her bölgedeki yaşayan tüm toplumlara sanatı ile bir fikir ve duruş sergilemektedir. Nerede olursa olsun önemli konu ve olaylarda farklı yaklaşabilmekte, hassasiyet gösterilmesini sağlamakta, aynı zamanda da eleştirel bir yaklaşım göstermektedir.

Ai Weiwei toplumsal olaylara karşı kendini sürekli sorumlu hissetmiştir. “*Snake Ceiling* -Yılanlı Tavan” adlı eserinde depremde hayatlarını kaybeden okul çocuklarının çantalarını farklı bir dille kompoze ederek bu sorunu insanların gözleri önüne sermiştir. Ayrıca “*Straight- Dümdüz*” adlı eserinde de aynı depremde yıkılan okulların enkazlarından çıkartılan ve düzeltilerek sergilenen inşaat demirlerinin düzgünlüğü ile duvarda yer alan ölmüş çocukların isimleri arasında bağ kurulmasını sağlamıştır.

“*Lego, Alcadraz Hapishanesi*” adlı çalışmasında Ai Weiwei 176 adet hükümlünün portresini legolarla tasarlayarak bir mekanda sergilemiştir. 1.2 milyon adet legodan oluşan bu çalışmaya çok sayıda insan da lego yollayarak katkıda bulunmuş, böylece Ai Weiwei'nin toplumsal olaylara karşı yine toplumsal hassasiyeti göstermesini sağlamıştır.

“*Güvenli Geçiş*” adlı eserinde de Ai Weiwei göç konusuna değinmiştir. Sanatçı kendi zamanında gerçekleşmekte olan mülteci göçlerini konu edinmiş, özellikle Suriye'den Avrupa'ya yeni bir yaşam için gitmeye çalışan kadın, erkek ve çocukların yollarda hayatlarını kaybetmelerinin insanlık dramı olduğunu ve bu ölümlerin insanlık tarafından durdurulması gerektiğini vurgulamıştır.

Ai Weiwei sanatında toplumsal olayları kendi sanatçı süzgecinden geçirerek her biri başyapıt olan eserler üretmiş, toplumun sesinin duyulmadığı yerde insanların sesi olabilmıştır. Görülmektedir ki toplumu endişeye

götüren olaylar eskiden olduğu gibi günümüzde olmaya devam etmektedir. Bu olaylar gelecekte de olmaya devam edecek ve sanatçılar insanların hassasiyetlerini sanat eserleri ile dile getirmeye devam edeceklerdir.

KAYNAKÇA

- Antmen, A. (2009). 20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar. (2. Baskı), Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Avcı, S. & Uslu, M. (2019). “Ai Weiwei’nin Muhalif Sanatı”, Akdeniz Sanat Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 23, Sayfa Aralığı: 19-29.
- Azılıoğlu, K. & Yılmaz, M. (2021). “Toplumsal ve Kültürel Değişimlerin Sanat Eğitimi Yansımaları”, Journal of Research in Education And Society, Cilt: 8, Sayı: 2, Sayfa Aralığı: 443-461.
- Fineberg, J. (2014), 1940’tan Günümüze Sanat, (Çev: Simber Atay- Eskier, Göral Erinç Yılmaz), Karakalem Kitabevi Yayınları, İzmir.
- Gümüş, Ç. & Papağan, Ş. B. (2018). “Sosyal Sorumluluk Projelerinde Kavramsal Sanatın Yeri ve Önemi”, İjia, Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art, Cilt:3, Sayı:6, Sayfa Aralığı: 45-54.
- Hasgül, G. (2023). “Sosyal Sorumluluk Nedir?”, <https://istanbulbogazicienstitu.com/sosyal-sorumluluk-nedir>
- Holt, B. (2012). F.k Off An Examination of The Relationship Between Art and, New Zealand: Universty Otago.
- Kim, E. (2011). “Ai Weiwei’s Snake Makes Huge Statement (Ai Weiwei’nin Yılanı Büyük Açıklama Yapıyor)”, (Çev: Hava Küçüköner), My Modern Met, <https://mymodernmet.com/ai-weiweis-snake-makes-huge-statement/>
- Küçüköner, H. (2022). “Çağdaş Sanatta Eser-Mekan İlişkisi”, Sanatta Yeterlik Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Oskay, B. A. (2018). “1960 Sonrası Kavramsal Sanatının Günümüz Resim Sanatına Etkileri”, İdil Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 47, Sayfa Aralığı: 803-809.
- Özayten, N. (1992). “Batı’da Objeler Sanatı / Kavramsal Sanat / Post - Kavramsal Sanat ve Türkiye’de 1965-1992 Yılları Arasındaki Benzer Eğilimler”, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ülgen, E. (2017). “Ai Weiwei: “Bir Sanatçı Olarak Konuşmakla Yetinmemeliyim””, Sanat Atax, <http://www.sanataak.com/view/ai-weiwei-bir-sanatci-olarak-konusmakla-yetinmemeliyim>
- Schmitt, E. K. (2017). “In LEGO language, Chinese artist Ai WeiWei Makes Powerful Statement (Çinli sanatçı Ai WeiWei LEGO Dilinde Güçlü Bir Açıklama Yapıyor)”, (Çev: Hava Küçüköner), Smithsonian, <https://insider.si.edu/2017/10/lego-language-chinese-artist-ai-weiwei-uses-makes-powerful-statement-hirshhorn/>
- Şen, B. (2023). “Kavramsal Sanatta Bir Metafor Olarak Nesnelere İzdüşümü”, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

GÖRSEL KAYNAKÇA

- Görsel 1. Pacciardi, G. (2016). <https://www.collater.al/en/the-law-of-the-journey-installation-ai-weiwei/>
- Görsel 2. <https://www.royalacademy.org.uk/exhibition/ai-weiwei>
- Görsel 3. Capps, K. (2015). “Lego Neden Tuğlalarını Sanatçılara Satmıyor?”, Şehir Laboratuvarı, Tasarım, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2015-10-27/ai-weiwei-is-turning-his-spat-with-lego-into-a-global-tour>
- Görsel 4. (2016). “Berlin Konser Evi Sütunları Can Yelekleriyle Donatıldı”, <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/berlin-konser-evi-sutunlari-can-yelekleriyle-donatildi/521038>